

Vad är det?

Akademisk frihet handlar om friheten att forska, undervisa, lära och sprida kunskap utan otillbörlig påverkan. Det innebär exempelvis att en regering inte får förbjuda undervisning eller forskning i vissa ämnen. Den akademiska friheten gäller enskilda forskare, lärare och studenter, men också forskargrupper, institutioner och lärosäten. För studenter kan den akademiska friheten delas upp i fyra delar:

- Frihet att välja utbildning.
- Frihet att ställa kritiska frågor.
- Frihet att utöva inflytande.
- Frihet att organisera sig.

Problem

Den akademiska friheten i Sverige är stark, men det formella skyddet är svagt. Det finns en tradition av att respektera den akademiska friheten, men det finns inga garantier för att framtida politiker delar samma värden. En regering med riksdagsmajoritet skulle i princip kunna byta ut samtliga lärosätesledningar och detaljstyra all högre utbildning för att den ska passa den egna världsbilden.

Samhällsnytta

Akademisk frihet är en förutsättning för högskolans verksamhet och en viktig del i ett demokratiskt och öppet samhälle. Akademisk frihet bidrar till att nya idéer kan utvecklas och spridas, även om de strider mot äldre tankesätt. Akademisk frihet möjliggör banbrytande forskning och höjer utbildningarnas kvalitet och relevans. Detta stärker Sveriges konkurrenskraft, innovationsförmåga och långsiktiga kompetensförsörjning.

Förslag

1. Befria examensordningen. Idag styrs många utbildningar i detalj genom examensordningen, som är en bilaga till högskoleförordningen. Regeringen kan egenhändigt lägga till nya krav för samtliga högskoleutbildningar. Ansvaret för examensordningen bör föras över till en myndighet, för att minska möjligheten för regeringen att detaljstyra.

2. Inför ett grundlagsskydd. Idag är forskningens frihet grundlagsskyddad, men inte utbildningens frihet. Genom att utöka grundlagsskyddet skulle det bli svårare att införa nya lagar som minskar den akademiska friheten.

3. Öka lärosätenas autonomi. Statliga universitet och högskolor är myndigheter som lyder direkt under regeringen. Genom att anpassa myndighetsformen kan oberoendet öka, precis som för domstolar, Riksbanken eller Riksrevisionen. Ett annat sätt att öka oberoendet är genom en ny organisationsform.

4. Öka ledningens oberoende. I dag utser regeringen rektor, ordförande och externa styrelseledamöter för statliga universitet och högskolor. De styrelseledamöter som lärosätet själv väljer är i minoritet. Oberoendet behöver stärkas genom att ge lärosätena mer inflytande över sin egen ledning.

5. Stärk studenternas och kollegiets inflytande. De senaste decennierna har allt fler beslut flyttats från forskare, lärare och studenter, till lärosätesledningarna. En rektor kan idag styra hela verksamheten betydligt mer än för 20 år sedan. Ställ högre krav på att studenterna och hela kollegiet ska involveras i beslutsfattandet.